

(əvvəli ötən sayımızda)

Möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev ölkənin kənd təsərrüfatını 1982-ci ildə ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən əldə edilmiş rekord göstəricilərə çatdırmaq məqsədilə respublikada pambıqçılığın, üzümçülüyün, baramaçılığın, tütünçülüyün, çayçılığın, çalığıçılığın və hıngıçılığın inkişaf etdirilməsi haqqında bir neçə dövlət proqramı qəbul etmiş, bölgələrdə müşavirələr keçirmişdir.

Aparılmış uğurlu tədbirlər nəticəsində 2015-ci ildə 35 min ton pambıq yığılmışdısa, 2017-ci ildə səkkiz dəfə çox—207 min ton “ağ qızıl”, barama tədarüki 75 ton artırılaraq 275 tona çatdırılmışdır və s.

Ölkədə kənd təsərrüfatının inkişafına innovativ və davamlı münaibət yarıdırılmışdır. Bununla bərabər, bölgələrdə optimal əkin strukturunun və məhsul istehsalı həcminin ölkəmizin milli maraqlarına və ərzaq təhlükəsizliyi strategiyasına uyğun müəyyənəndirilmişdir.

Ölkədə kənd təsərrüfatının inkişafının dayanıqlı və innovativ strateji məqsədlərə çatmaq prioritet sahələrin müasir tələbatı cavab verməsini təmin etmək məqsədilə əsas prioritet sahələrdən— torpaq, toxum, suvarma suyu, gübrə, bitki mühafizəsi, maddi-texniki baza, müasir elmi-texniki yeniliklər və qabaqcıl təcrübələrdən daha geniş istifadə etmək üçün balanslaşdıran iqtisadi inkişaf modeli hazırlanmalı və icra edilməlidir.

Bu vacib məsələlərdən ən başlıcası

Ölkənin regionlarının spesifik xüsusiyyətlərinə uyğun torpağın rekultivasiyası, kompleks aqromeliativ tədbirlərin aparılması və münbitliyinin artırılması, bitkilərin vegetasiya dövründə suvarma suyu ilə fasiləsiz olaraq təmin edilməsi vacib və tətbiq edilənməz məsələlərdir. Çox təsəvvü ki, bugün həmin problemlərin həlli öz əksini lazımda tapmamışdır.

Ata-babalarımız qalmış belə bir kəlam var—“Torpaq deyər: öldür mənə, dirildir mənə.”

Kənd təsərrüfatı özünə məxsus sosial-iqtisadi, təbii və texnoloji xarakterli xüsusiyyətləri ilə səciyyələnir. Qeyri-neft sektorunun digər sahələrindən fərqli olaraq kənd təsərrüfatında başlıca istehsal vasitəsi torpaqdır. Burada istehsal prosesi təbii amillərdən, onun notisi isə torpaq-ıqlım şəraitindən bilavasitə asılıdır. Bu xüsusiyyətləri nəzərə almadan istehsalın

üşulları, müddətləri və normaları dəqiqləşdirilməlidir. Bunun üçün hər regionun qida maddələri ilə təminatınma kartoqramları və bonitirovka xəritələri hazırlanmalıdır. Əks halda hər il respublikaya 99,7 milyon manat dəyərində 257919 ton miqdarda gətirilən və güzəştli qiymətlərlə torpaq istifadəçilərinə verilən mineral gübrələrin səmərəliliyi nəzərdə tutulan səviyyədə olmayacaqdır.

Respublikanın əsasən fosfor və kalium mineral gübrələrinə olan tələbatının ödənilməsi üçün Sumqayıt və Gəncədə fosfor və kalium gübrəsi istehsal edən zavodların fəaliyyətinin bərpa olunması vacibdir. Nəticədə hər il xaricə valyuta axımının qarşısını alar, daimi iş yerləri yaranar və torpaq istifadəçilərinin gübrəyə olan tələbatı fasiləsiz təmin olunar.

Toxumçuluq kənd təsərrüfatının

Ölkədə donlu və donlu-paxlalı bitkilərin toxumçuluğunda müəyyən irəliləyiş olsa da, ümumilikdə pambıqçılıq, tərəvəz, bostan, kartof və yem bitkilərinin toxumçuluğunda, habelə tingçilik sahəsində həllini gözləyən xeyli problem mövcuddur. Aqrar islahatla əlaqədar ixtisaslaşdırılmış toxumçuluq təsərrüfatları ləğv edilmiş, eyni zamanda, dövlət toxumçuluq təsərrüfatlarının əkin sahəsi 73 min hektardan, 10,8 hektara endirilmiş, elmi-tədqiqat institutlarının təcrübə təsərrüfatlarında 6,8 min hektar torpaq sahəsi qalmışdır.

Hazırda respublikada 650 özəl və cəmi 20 dövlət toxumçuluq və tingçilik təsərrüfatı fəaliyyət göstərir. Təhlillər göstərir ki, bir çox hallarda özəl təsərrüfatlarda istehsal olunan toxumlar tələbatı ödəmir. Fermerlər və başqa torpaq istifadəçiləri özlərinin istehsal etdiyi və kənddən aldığı sortu

dəstək verilməsi barədə” 2008-ci il 21 avqust tarixli 3000 nömrəli sərəncamına müvafiq olaraq buğda istehsalçılarına “Aqrolizinq” ASC tərəfindən 70 faiz güzəştə 9215 ton superfosfat gübrəsi satılmışdır. Bu məqsədlə “Aqrolizinq” ASC-nə 25 milyon manat vəsait ayrıl- mışdır.

Ölkədə kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalının artırılmasını stimullaşdırmaq və əhalinin ərzaq təminatını yerli istehsal hesabına daha da yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə Prezident İlham Əliyev “2008-2015-ci illərdə əhalinin ərzaq məhsulları ilə etibar- lı təminatına dair Dövlət Proqramı” nın təsdiq edilməsi barədə 25 avqust 2008-ci il tarixli 3004 nömrəli sərəncam imzalamışdır.

Göstərilən başlıca və mühüm vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün həyata keçiriləcək tədbirlər ölkədə

Əkin sahələrinin suvarılmasında və iqlimləmə məqsədlərində yeraltı suların istifadə edilməsi. Bu məqsədlə ölkə ərazisində 7200-dən çox subartezian quyusu qazılıb istifadəyə verilməmişdir.

Bundan başqa, yeni su anbarları və dərəcələri mövcud olmasına baxmayaraq, onlardan səmərəli istifadə olunmur.

Ümumiyyətlə ölkədə olan mövcud vəziyyətin təhlili göstərir ki, əksər əkinçilik rayonlarında becərilən və dövlət proqramlarına əsasən prioritet sayılan pambıq, çay, tütün, üzüm, tərəvəz, bostan və cavan meyvə bağlarının vəzifəsi dövründə tələb olunan vaxtda və normada suvarma suyu ilə lazımı dərəcədə təmin edilmişdir.

Respublikada heyvandarlığın, xüsusən qoyunçuluğun inkişafı üçün 1025 min hektarı əhatə edən qış otlaqlarının su təminatı yaradılmasına baxmayaraq, hazırda suvarma sistemi

örtüyünə ziyan vuran Amerika ağ kəpənəyinə, kolorado kartof böcəyinə, Mərkəz çayırına, siçanbənzər gəmiricilərə və digər karantın və xüsusi təhlükəli zərərli orqanizmlərə qarşı səmərəli mübarizə tədbirləri aparılmalıdır.

Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Pambıqçılıq İnstitutu tərəfindən yeni bir üsul— pambıq sovkasına qarşı mübarizədə feromon tutucularından istifadə edilən texnologiyası hazırlanmış və tətbiq olunurdu. Bu üsulun üstünlüyü ondan ibarətdir ki, sovkaya qarşı kimyəvi mübarizənin vaxtını və aparma sayını daqiqə təyin etməyə imkan verir, artıq dərmanlaşmanın, istehsal xərclərinin və ətraf mühitin çirklənməsinin qarşısını alır.

Bu məqsədlə istifadə üçün ölkəyə gətirilən kimyəvi vasitələr dövlət standartlarına uyğun olmalı və sayı Nəzirlər Kabineti tərəfindən təsdiq edilən qaydalarla tətbiq edilməlidir. Bu sahədə fitosanitariyanın fəaliyyəti və məsuliyyəti diqqət mərkəzində olmalıdır.

Respublikada qarışıq və qış yemi istehsal edən yeganə Giləzi yem zavodunun fəaliyyəti bərpa olunmalıdır.

Ölkədə meyvə, tərəvəz, çay, üzüm, tütün məhsullarının istehsalının rekord səviyyəyə çatdırılmasını nəzərə alaraq konserv zavodlarının, pürə sexlərinin, çay, tütün fabriklərinin, şorab zavodlarının fəaliyyətləri müasir standartlara cavab verməklə bərpa edilməsi məqsəda uyğundur.

Regionlarda kiçik emal müəssisələrinin, xüsusi ot, süd, meyvə-tərəvəz, yun, dəri və s. tədarük məntəqələrinin yaradılması məqsəda uyğundur. Burada əhalinin iktisadi qarşısı alınar və yeni iş yerləri yaradılır.

Kənd təsərrüfatının bütün sahələrində ən vacib və əvəzolunmaz sahələrdən biri texnika ilə təminatdır. Bu sahədə məsul təşkilat “Aqrolizinq” dir. Onların hesabatlarına və Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatına əsasən

bütün maddi nemətlərin mənbəyi və milli sərvətimiz olan torpağa münasibət amili həlledici rol oynayır. Respublikanın Vahid Torpaq Fondu 8641 min hektardır. Bunun 4756 min hektarı (55 faizi) kənd təsərrüfatına yararlıdır. Bundan 1684 min hektarı (35,4 faizi) əkinə yararlı, 163,3 min hektarı (3,4 faizi) çoxillik bitkilər altında olan, 110,7 min hektarı isə biçənək sahələridir.

Qonşu Türkiyə və İranda torpaqların təxminən 70-75 faizi kənd təsərrüfatına yararlıdır. Onun 65-70 faizi əkin məqsədilə istifadə olunur. Türkmənstanda 81,6 faiz, Ukraynada 80,7 faiz əkin dövrünə daxilidir.

Kənd təsərrüfatında istifadə olunan torpaqların əsas hissəsini, yəni 2574 min hektarı (54,1 faizi) yay, qış otlaq və örüş sahələri təşkil edir.

Respublikanın vahid torpaq sahəsinin 3765 min hektarı və ya 45 faizi kənd təsərrüfatında istifadə edilənməyən torpaqlar, bundan 1038 min hektarı və ya 12 faizi meşə torpaqları, 2849 min hektarı və ya 33 faizi kənd təsərrüfatına az yararlı və şərti yararlı torpaqlardır.

Torpaqların müasir istifadə vəziyyətinin təhlili və Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına əsasən kənd təsərrüfatına yararlı torpaq sahəsinin 565511 hektarı və ya 12,5 faizi müxtəlif dərəcədə şorlaşmış, 42500 hektarı və ya 7,5 faizi isə şoran torpaqlardır. Müxtəlif dərəcədə şorakətlənmiş torpaq sahələri isə 508270 hektar və ya 11,2 faiz təşkil edir.

Torpaq Fondunun 3,5 milyon hektarı müxtəlif dərəcədə eroziyaya uğramış torpaqlardır.

Məlum olduğu kimi, şoran və şorakət torpaqlar qeyri-münbit torpaqlar hesab olunur. Bu torpaqlardan yalnız kompleks aqromeliativ tədbirlər aparılmaqla keyfiyyəti yaxşılaşdırıldıqdan sonra istifadə oluna bilər.

Kənd təsərrüfatına yararlı torpaq sahəsinin 1493 min hektarı və ya 29,9 faizi suvarma suyu ilə təmin olunmuş, 3341 min hektarı və ya 70,1 faizi dömyə şəraitində istifadə olunur. Dövlət mükiyyətinə olan torpaqların 13,8 faizi, bələdiyyə mükiyyətinə verilən torpaqların 6,7 faizi, özəlləşən xüsusi mükiyyətə verilən və həyatıyanı torpaqların isə 79,5 faizi suvarılan torpaqlardır.

Eroziya, şorlaşma, şorakətlənmə və digər amillərin milli sərvətimiz olan torpaq üçün nə qədər ciddi problem yaradığı məlumdur. Bu problemlərin qarşısını almaq məqsədilə Prezident İlham Əliyevin sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında əhalinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatına dair” Dövlət Proqramında eroziyaya uğramış, şoranlaşmış, şorakətlənmiş və digər səbəblərdən xarab olmuş torpaqların müəyyən edilməsi və yaxşılaşdırılması ilə bağlı tapşırıqlar verilmişdir.

artımını və səmərəliliyini təmin etmək olmaz. Nəcə deyərək:

İstəsən bol olsun süfrədə çörək, Torpağın qədrini biləsən çörək. Torpağın ərllərini sərvət, varı, Əməkədir, zəhmətdir onun açarı.

Torpaqdan səmərəli istifadə etmək və məhsul istehsalını artırmaq on vacib şərtlərdən biri torpağın təbii, sünü və iqtisadi münbitliyinin tənzimlənməsidir.

Təbii münbitlik — torpaqda toplanan qida maddələridir. Bu da torpağın mexaniki, kimyəvi, fiziki və digər xassələrindən, təbii-ıqlım şəraitindən asılıdır.

Süni münbitlik — torpağın münbitliyini artırmaq üçün ona mineral və üzvü gübrələrin verilməsi, növbəli əkin sisteminin tətbiq edilməsi, düzgün suvarma sisteminin və yeni aqrotexniki tədbirlərin həyata keçirilməsidir.

Süni münbitlik təbii münbitliyin bazasında yarıdır və onlar bir-birini tamamlamaqla torpağın iqtisadi münbitliyini formalaşdırırlar.

İqtisadi münbitlik— sahə vahidindən götürülən məhsulun miqdarı və ya döyər formasında əldə olunan gəlirdir.

Yüksək məhsuldar torpaqlarda insan əməyi daha çox səmərə verir. Əkin sahələri vahidindən daha çox məhsul götürmək olur. Burada torpaq K.Marksin sözü ilə desək “təbii məşin” rolunu oynayır.

Regionların spesifik xüsusiyyətlərinə uyğun becərilən hər bir bitkinin özünəməxsus qida maddələrinə tələbatı var. Torpaqda olan və bitkilər tərəfindən mənimsənilən əsas qida maddələrinə bitkilərin vegetasiya dövründə kənd təsərrüfatı üçün istehsal müəssisəsinə çevrilmişdir. Bu gün onların da fəaliyyət ölkənin müasir tələbatına tam cavab verir.

Bunun üçün birinci növbədə torpaqda olan əsas qida maddələrinin (mənimənilən azotun, fosforun, kaliumun) ehtiyatı və becərilən bitkilərin bu qida maddələrinə tələbatını müəyyənəndirdikdən sonra hektara veriləcək gübrələrin verilməsi

ən mühüm sahəsidir. Uzun illərdən aparılmış elmi araşdırmalar və təcrübələr göstərmişdir ki, düzgün qurulmuş toxumçuluq sistemində yetişdirilmiş yüksək keyfiyyətli toxumlarla əkin, sənin aparıldığı və aqrotexniki tədbirlərin düzgün həyata keçirildiyi şəraitdə becərilən bitkilərin məhsuldarlığının azı 20-30 faiz artması nə səbəb olur.

Respublikada aqrar-torpaq islahatına qədər dövlət toxumçuluq təsərrüfatlarında ildə 80-100 min ton yüksək məhsuldarlıqlı rayonlaşdırılmış taxıl sortlarının toxumu istehsal edilirdi. Bundan əlavə, SSRI-nin əsas toxumçuluq bölgələrindən 25-30 min ton toxum gətirilirdi. Respublikada taxıl istehsal edən təsərrüfatların tələbatı rayonlaşdırılmış, yüksək reproduksiya qüvvəli toxumla tam təmin olunurdu.

əkin müəssisələrinin inkişaf etdirilməsi üçün məhsuldarlığın artırılması və məhsul toxumçuluğunun yaxşılaşdırılmasına təsir edən ən vacib amil müasir tələblərə cavab verən toxumçuluq sisteminin yaradılmasıdır. Ərzaq bolluğunun təmin edilməsində toxumçuluğun inkişaf etdirilməsinin əhəmiyyətini nəzərə alaraq “Toxumçuluq haqqında” Qanuna əlavələr və dəyişikliklər edilmişdir.

Heyvandarlıqda son illərə nisbətən müəyyən irəliləyişlərin olmasına baxmayaraq, ölkədə ot və süd istehsalı sahəsində tələbatın tam ödənilməsi baxımından həlökət gerilik mövcuddur. Heyvandarlıqda geriliyin aradan qaldırılması üçün nəxirə cins mal-qaranın (inoklərin) sayının artırılması, onun cins tərkibinin dəyişdirilməsi, istehsal olunan ot və süd məhsullarının keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması və onun əhalinin istehsalına verilməsi ən əsas vəzifələrdən biridir.

Lakin, hazırda emal müəssisələrinin gücü əhalinin artan tələbatını ödəmir. Süd emalı müəssisələrinin kifayət qədər olmamasına görə hər il ən azı 286 min ton süd keyfiyyətini itirir. Kəsilmiş sən 80 faizi və ya 140 min tonu sənəyə üsulu ilə emal edilənməz satılır. İstehsal olunan südün yalnız 21,4 faizi və ya 300 min tonu sənəyə üsulu ilə emal edilir ki, bu da əhalinin kərə yağına, pendirə, kəsmiyə və xamama olan ehtiyacının böyük hissəsini ıxdal hesabına ödənilməsinə gətirib çıxarır.

Bundan başqa, ölkədə yun və dəri tədarükü və emalı ilə məşğul olumadığından yüz min tonlarla yun və dəri hər il atılır.

Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatına əsasən ildə hər inok və camımdan sağılan südün 1132 kiloqram olmasından görürük ki, mal-qara arasında dömyə göstərir ki, mal-qara arasında damazlıq işi də tələb olunan səviyyədə aparılmır, qısrılığa qarşı mübarizə işi zəif həyata keçirilir.

Cənubi Qafqazda ilk dəfə olaraq Azərbaycanın akademik F.Ə.Malikova Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Heyvandarlıq İnstitutunun nəzdində Süni Mayalanma Mərkəzi yaradılmış və beynəlxalq standartları səviyyəsində maddi texniki bazası qurulmuşdur. Akademik E. Bəşirovun və başqa Azərbaycan alimlərinin elmi təcrübəsi əsasında Çili, Hindistan, Əlcəzair, Fransa, Bolqarıstan, İtaliya, Əfqanıstan və başqa ölkələrdə “Bəşirov metodu” ilə süni mayalanma sistemləri qurulmuşdur.

Ölkəmizdə də belə sistemlərdən istifadə edilməsinə üstünlük verilməlidir. Respublika Prezidentinin “Kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarının damazlıq heyvanları ilə təmin edilməsinə əlavə dəstək verilməsi barədə” 2009-cu il 28 dekabr tarixli sərəncamının icrası ilə əlaqədar Avstriya və Almaniya 902 baş cins damazlıq heyvanların gətirilməsi müsbət haldir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarının toxum, gübrə və damazlıq heyvanları ilə təmin edilməsinə əlavə

deyərli və aqrotexniki ərzaq təklifinin formalaşdırılmasına, səmərəli istehsal və satış infrastrukturunun yaradılmasına, ərzaq məhsullarının keyfiyyətinə nəzarət sisteminin təkmilləşdirilməsinə yönəldiləcəkdir.

Bu strateji məqsədlərin davamı olaraq, ölkə Prezidenti tərəfindən aqrar elmin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi və kənd təsərrüfatının müxtəlif sahələri üzrə elmi-fundamental araşdırmaların təşkili məqsədilə artıq tədbirlər görülməkdədir. Bu barədə ölkə Prezidenti 2011-ci il 3 may tarixdə “Azərbaycanda aqrar sahədə idarəçiliyin təkmilləşdirilməsi və aqrar elmin inkişaf etdirilməsi ilə bağlı xüsusi komissiyanın yaradılması barədə” sərəncam imzalamışdır.

Göstərilən başlıca və mühüm vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün həyata keçiriləcək kompleks tədbirlər ölkədə sabit, səmərəli istehsal, emal, satış və nəzarət sisteminin təkmilləşdirilməsinə yönəldiləcəkdir.

Qəbul edilmiş dövlət planlarının hədəf göstəricilərinin yerinə yetirilməsi istiqamətində aşağıdakı konkret kompleks işlər həyata keçirilməlidir:

Kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalının ən qiymətli milli sərvətimiz olan torpaqlardan səmərəli və təyinatı üzrə istifadəsinin təmin edilməsi əsas şərtdir. Bunun üçün müxtəlif səbəblərdən xarab olmuş (şoran, şorəkət, erroziya, bataqlanmış və s) torpaqların keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması məqsədilə kompleks aqromeliativ tədbirlər planı hazırlanmışdır.

Keçmiş kolxoz və sovxoz torpaqlarında əlaqədar təşkilatlar tərəfindən hər il 30-100 min hektar sahədə yunə aparıldığı halda sonralar bu işlər tamamilə dayandırılmışdır. Şərti yarasız və az yararlı torpaqların müntəzəm işləməsi münbitliyini artırmaq üçün məhsul istehsalı dövrünə cəlb edilmişdir. Əkinə yararlı torpaqların yalnız təyinatı üzrə istifadəsinin təmin edilməlidir. İslahat vaxtı əhaliyə verilməsi pay torpaqlarında kompleks aqromeliativ və aqrotexniki tədbirlər həyata keçirmək və torpaqlarda səmərəli və təyinatı üzrə istifadəsinin təmin etmək məqsədilə həmin pay torpaqlarında formalaşmış xırda əkilə və fermer təsərrüfatlarının köməklilik əsasında iri kənd təsərrüfatı kondit fermerlərlə kooperasiyalarda birləşdirilməsi məqsəda uyğundur.

Yay və qış otlaqlarının məhsuldarlığının bərpa olunması üçün əlavə tədbirlər görülməlidir və yalnız təyinatı üzrə istifadə edilməlidir.

Azərbaycanda kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı əsasən suvarılan torpaqlarda cəmlənmişdir. Pambıq, üzüm, çay, tütün, tərəvəz-bostan, intensiv meyvə bağları və s. gəlirli bitkilər tamamilə suvarılan torpaqlarda becərilir.

Azərbaycan arid zonada yerləşdiyindən onun su ehtiyatı məhduddur. Azərbaycanın iri- xırdalı 8350 çay vardır. Onların ən böyüyü Kür və Araxdır. Ölkənin yerüstü su ehtiyatları 32,2 milyard kubmetrdir. Bu, quraqlıq illərdə 22,6 milyard kubmetrə qədər azalır. Ölkənin su ehtiyatlarının yalnız 10 milyard kubmetri və ya 30 faizi öz ərazimizdə, qalan 70 faizi isə qonşu ölkələrin ərazisində formalaşır.

Son hesablamalara görə respublikada bütün su mənbələrinin orta hesabla 10-14 milyard kubmetr su götürülür. Bunun 3-11 milyard kubmetri (80-92 faizi) kənd təsərrüfatı, 0,6-2 milyard kubmetri (6-14 faizi) sənayə müəssisələri, 0,4-0,5 milyard kubmetri (3,5-4 faizi) milli-kommunal təsərrüfatı, qalan hissəsi isə digər təsərrüfat sahələrində istifadə edilir.

tamamilə dağıdılmışdır. Qış otlaqlarının su təminatının bərpası və yenidən qurulmasına ehtiyac var.

Toxumçuluq və tingçilik kənd təsərrüfatının ən mühüm sahələrindədir. Burada əsas məqsəd respublikanın torpaq-ıqlım şəraitinə uyğun rayonlaşdırılmış, xəstəlik və zərərvericilərə qarşı davamlı, dövlət standartlarının tələblərinə tam cavab

verən toxum və ting istehsal edib, tələbatı ödəməkdir. Bugünkü vəziyyətin təhlili göstərir ki, ölkədə toxumçuluq və tingçilik sahəsində xeyli problem var və onlar həll olunmalıdır.

Bunun üçün toxumçuluq və tingçilik sistemi əvvəlki vəziyyətinə qaytarılmalı və dövlət nəzarətində olmalıdır. Şəxsi və özəl təsərrüfatlarda yetişdirilən və sertifikatlaşdırılmış toxumlar dövlət standartlarına tam cavab verməklə taxıl, pambıq, tərəvəz, bostan, kartof, tütün və başqa bitkilərin istehsalının dayanıqlı və qəbul edilmiş dövlət proqramlarının yerinə yetirilməsinin tələblərinə cavab verə bilər.

Bu sahədə əlaqədar elmi-tədqiqat institutlarının fəaliyyətləri artırılmalıdır. Onlar yeni sortların alınması və istehsalata tətbiq edilməsi haqqında müasir tələbatı cavab verən təkliflər verməlidirlər.

Optimal əkin strukturunun və kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalı, həmçinin ölkəmizin milli maraqlarına və ərzaq təhlükəsizliyi strategiyasına uyğun müəyyənəndirilmiş prioritetləri ciddi şəkildə öyrənilməlidir. Bu sahədə əlavə tədbirlər görülməlidir. Respublikada heyvandarlığın və yem bazasının inkişaf etdirilməsi stimullaşdırılmalıdır. Ətilik və südlik mal-qaranın baş sayı optimal həddə çatdırılmalıdır, genetik ehtiyatlar qorunub saxlanmalıdır. Rayonlarda mal-qaranın kütləvi qırılması-nın səbəbləri müəyyənəndirilməli, xəstəliklərə qarşı mülalca-profilaktika vasitələrinin keyfiyyəti öyrənilməlidir. Dövlət Baytarlıq Xidmətinin və dövlət damazlıq təsərrüfatlarının işlərinə ciddi nəzarət olunmalı, süni mayalanmanı genişləndirməli, yem bitkilərinin-yonca, silosluq qarğıdalı, yem çuğunduru və başqa bitkilərin əkin sahələrini genişləndirməli, yay və qış otlaqlarının məhsuldarlığı bərpa ediləcək, təyinatı üzrə istifadəsinə əməl olunmalıdır.

Məhsuldarlığın artırılması zərərli orqanizmlərə qarşı kompleks tədbirlərin vaxtında və səmərəli aparılmasından xəbərdar olmalıdır. Kənd təsərrüfatı bitkilərinin xəstəlik və zərərvericilərdən, alaq otlardan qorunması üçün aqrotexniki, fiziki, mexaniki, bioloji, kimyəvi və karantin tədbirləri vaxtında, ərđicil və məqsədyönlü aparılmalıdır.

Uzun illər ölkə ərazisində bitki

respublikanın bütün regionları texnika ilə təminatı tam ödənilir. Lakin, təhlillərə və mövsüm vaxtlarında torpaq istifadəçilərinin müraciətlərinə əsasən şoran traktorların, cilyacı-tozlayıcı aqreqatların, xüsusən taxılçılıq kombaynların çatışmazlığı əyani sürətdə müşahidə edilir və noticədə 25-30 faiz taxıl itkisinə səbəb olur.

Aqrar islahatın zamanı respublikada müxtəlif quruluşlu mükiyyətçilər yaradılıb. Bu mükiyyətçilər idarəetmə prinsipinə görə bir-birindən fərqlənirlər. Göründüyü kimi, kənd təsərrüfatı özünəməxsus spesifik xüsusiyyətlərə malikdir. Ona görə də kənd təsərrüfatı istehsalatında və onun idarə edilməsində bir çox çəhətlər nəzərə alınmalıdır.

Aqrar sahə üçün yeni şəraitə uyğun müxtəlif ixtisaslı mütəxəssislər hazırlanmasına, ixtisasların təkmilləşdirilməsinə və peşə vəziyyətinin artırılması üçün ciddi tədbirlər hazırlanmalı və həyata keçirilməlidir.

Dövlət proqramının yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin, əlaqədar dövlət və özəl təşkilatların, elmi tədqiqat institutlarının üzvlərinin düşsən vəzifələr vaxtında, səmərəli və keyfiyyətli yerinə yetirilməlidir.

Görülmüş və görülməz işlər haqqında hesabatlar məlumat və özünü müdafiyyə xarakterli yox, əsl real vəziyyəti əks etdirməlidir.

Prezident İlham Əliyev aqrar sahəni idarə edən, kənd təsərrüfatında çalışan mütəxəssislər, alim və sahibkarlar qarşısında çox məsuliyyətli və şərtlili vəzifələr qoymuşdur. Bu vəzifələrin yerinə yetirilməsinə əməli və konkret işlə cavab vermək məqamı çatmışdır. Ölkənin aqrar sənaye kompleksinin davamlı inkişaf etdirilməsinə, əhalinin rifahının daha da yaxşılaşdırılmasına göstərilən qayğıya əməli işlə cavab vermək məqsədilə yaxşı olar ki, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin nəzdində əlaqləndirmə, qiymətləndirmə və real təkliflər vermək üçün əsas sahələri əhatə edən mütəxəssis komissiyası yaradılısın.

İbrahimxəlil İBRAHİMOV, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının dövlət idarəetməsi və menecment kafedrasının dosenti, kənd təsərrüfatı üzrə fəlsəfə doktoru